

3. Гуржій І. О. Зародження робітничого класу України / І. О. Гуржій. – К.: Держполітвидав, 1958. – 180 с.
4. Дребот В. Вклад німців у розвиток суконної промисловості Правобережної України в XIX – на початку XX ст. // Матеріали VII Волинської Всеукр. історико-краєзнавчої конференції. Зб. наук. праць / В. Дребот. – Житомир: Полісся, 2014. – С.15–18.
5. Загоруйко В. По страницам Одессы и Одешчины. – Вып.2 / В. Загоруйко. – Одесса: Одесское книжное изд-во, 1960. – 152 с.
6. Заць О. В. Еволюція підприємництва Лівобережної України 1861–1905 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. В. Заць. – К., 2011. – 242 с.
7. Матеріали для географії і статистики Росії, зібрані офіцерами Генерального штаба. Катеринославська губернія / Под ред. В. Павловича. – СПб., 1862. – 396 с.
8. Матеріали для географії і статистики Росії, зібрані офіцерами генерального штаба. Херсонська губернія / Под ред. А. Шмідта. – СПб., 1863. – Ч.2. – 643 с.
9. Матеріали для географії і статистики Росії, зібрані офіцерами Генерального штаба. Чернігівська губернія / Под ред. М. Домонтовича. – СПб., 1865. – 796 с.
10. Морозов О. В. Митна система Російської імперії в українських губерніях XVIII – початок XX ст. [Текст]: монографія / О. В. Морозов. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2011. – 312 с.
11. Одеський канатний завод / І. В. Гречуха, В. В. Тарановський. – Одеса: Маяк, 1971. – 98 с.
12. Опацкий А. Н. Фабрично-заводская промышленность Харьковской губернии и положение рабочих / А. Н. Опацкий. – Харьков, 1912. – 141 с.
13. Пажитнов К. А. Очерки истории текстильной промышленности дореволюционной России. Хлопчатобумажная, льно-пеньковая и шелковая промышленность / К. А. Пажитнов. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 425 с.
14. Пажитнов К. А. Очерки истории текстильной промышленности дореволюционной России. Шерстяная промышленность / К. А. Пажитнов. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – 364 с.
15. Савинова М. А. История шерстяной промышленности России: автореф. дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.01 – экон. теория (экон. ист.) / М. А. Савинова. – М., 2012. – 26 с.
16. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф.442. – Оп.537. – Спр.183.

References

1. Bubin I. V. Legkaya promyshlennost' Ukrainy v usloviyah NEP'a (1921–1925 gg.): diss. ... kand. istor. nauk 07.00.02 / I. V. Bubin. – K., 1994. – 176 s.
2. Herynovych V. Kam"yanechchyna. Ch.2: Nasednennya i yoho ekonomichna diyal'nist' // Zapysky Kam"yanets'-Podil's'koho instytutu narodnoyi osvity / Za red. V. Herynovycha ta in. – Kam"yanets' na Podillyu, 1927. – T.2. – S.134–137.
3. Hurzhiy I. O. Zarozhennya robotnychoho klasu Ukrayiny / I. O. Hurzhiy. – K.: Derzhpolityvdav, 1958. – 180 s.
4. Drebort V. Vklad nimtsiv u rozvytok sukonnnoyi promyslovosti Pravoberezhnoyi Ukrayiny v XIX – na pochatku XX st. // Materialy VII Volyns'koyi Vseukr. istoryko-kraeznavchoyi konferentsiyi. Zb. nauk. prats' / V. Drebort. – Zhytomyr: Polissya, 2014. – S.15–18.
5. Zagorujko V. Po stranicam Odessy i Odeshchiny. – Вып.2 / V. Zagorujko. – Odessa: Odesskoe knizhnoe izd-vo, 1960. – 152 s.
6. Zayets' O. V. Evolyutsiya pidpryyemnystva Livoberezhnoyi Ukrayiny 1861–1905 rr.: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / O. V. Zayets'. – K., 2011. – 242 s.
7. Materialy dlya geografii i statistiki Rossii, sobrannye oficerami General'nogo shtaba. Ekaterinoslavskaya guberniya / Pod red. V. Pavlovicha. – SPb., 1862. – 396 s.
8. Materialy dlya geografii i statistiki Rossii, sobrannye oficerami general'nogo shtaba. Hersonskaya guberniya / Pod red. A. SHmidta. – SPb., 1863. – Ch.2. – 643 s.
9. Materialy dlya geografii i statistiki Rossii, sobrannye oficerami General'nogo shtaba. Chernigovskaya guberniya / Pod red. M. Domontovicha. – SPb., 1865. – 796 s.
10. Morozov O. V. Mytna sistema Rosiys'koyi imperiyi v ukrayins'kykh huberniyakh XVIII – pochatok XX st. [Tekst]: monohrafiya / O. V. Morozov. – Dnipropetrovs'k: AMSU, 2011. – 312 s.
11. Odesskiy kanatnyy zavod / I. V. Grechuha, V. V. Taranovskiy. – Odessa: Mayak, 1971. – 98 s.

12. Opackij A. N. Fabrichno-zavodskaya promyshlennost' Har'kovskoj gubernii i polozhenie rabochih / A. N. Opackij. – Har'kov, 1912. – 141 s.
13. Pazhitnov K. A. Ocherki istorii tekstil'noj promyshlennosti dorevolucionnoj Rossii. Hlochatobumazhnaya, l'no-pen'kovaya i shelkovaya promyshlennost' / K. A. Pazhitnov. – M.: Izd-vo AN SSSR, 1958. – 425 s.
14. Pazhitnov K. A. Ocherki istorii tekstil'noj promyshlennosti dorevolucionnoj Rossii. SHERstyanaya promyshlennost' / K. A. Pazhitnov. – M.: Izd-vo AN SSSR, 1955. – 364 s.
15. Savinova M. A. Istoriya sherstyanoy promyshlennosti Rossii: avtoref. diss. ... kand. ehkon. nauk: 08.00.01 – ehkon. teoriya (ehkon. ist.) / M. A. Savinova. – M., 2012. – 26 s.
16. Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny, m. Kyuyiv. – F.442. – Op.537. – Spr.183.

Levytskyi V. O., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Doctoral Department of History of Ukraine, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk (Ukraine, Ternopil), levior@ukr.net

The providing system of the raw materials for the light industry of the Ukrainian provinces of the Russian empire in the second half of the XIX – at the beginning of the XX-th century

The article gives information about the raw materials providing for the light industry in the Dnipro Ukraine in the second half of XIX – early XX century. On the basis of the analysis of several scientific sources and the interpretation of the scientific literature about light industry it was made the attempt to identify and describe the raw materials providing for the light industry factories of the Ukrainian provinces. Studying this subject it was found that the network of the plants and factories was formed both by the efforts of the government schemes and local businessmen. It is realized the reasons of the decline of the industry due to increased demand for tilled soil, decrease of the raw materials and the transfer of production from Ukraine. In the research it was marked that technical raw materials, which were used in the factories of light industry, were supplied from overseas and domestic sources. It was indicated on the negative consequences for light industry due to the export of Ukrainian raw materials.

Keywords: light industry, wool industry, leather industry, raw materials, company, factory, plant.

* * *

УДК 94:323.13](477.83/.86)«1909/1914»

Лехнюк Р. О.,
асистент кафедри новітньої історії України
ім. Михайла Грушевського, Львівський
національний університет ім. Івана Франка
(Україна, Львів), r.lechniuk@gmail.com

**КРИЗА РУСОФІЛЬСЬКОГО КОНСЕРВАТИЗМУ
НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ:
ПОЛІТИЧНЕ ТОВАРИСТВО «ГАЛИЦЬКО-РУСЬКА РАДА»**

На основі матеріалів періодики висвітлено історію консервативного крила русофільського руху в Галичині у 1909–1914 рр. і діяльність його інституційного оформлення – політичного товариства «Галицько-руська рада». Розглянуто головні світоглядні засади русофільського консерватизму і передумови розколу русофілів на консервативних «старокурсників» і радикальніших «новокурсників». Проаналізовано світоглядні дилеми, перед якими стояли носії консервативної свідомості серед русофільського середовища і спроби їх вирішення. Досліджено ідеїні засади і політичні практики членів «Галицько-руської ради». Охарактеризовано ключові проблеми, з якими вони зіткнулись у своїй діяльності. Встановлено, що головними причинами невдач консервативних діячів «Галицько-руської ради» напередодні Першої світової війни стала їх нездатність адаптувати власний консерватизм до вимог модерної доби.

Ключові слова: русофіли, консерватизм, «Галицько-руська рада», «старокурсники».

Консервативна думка була важливою складовою інтелектуальних дискусій і політичних практик в українському суспільстві Галичини початку XX ст.

З огляду на це актуальним є ґрунтовне дослідження середовищ української консервативної думки в краї. У цій статті йдеться про найдавніший з цих осередків – русофілів. Історія русофілів повна стереотипів і спрощених трактувань цього непростого, але вкрай яскравого феномену історії українського руху в габсбурзькій Галичині. Тому аналіз консервативних засад русофільського світогляду є важливим дослідницьким завданням. Особливо це стосується однієї з призабутих сторінок історії галицького русофільства – ідей і практичної діяльності консервативної групи «старокурників» у період 1909–1914 рр. та їх політичної інституції – товариства «Галицько–руська рада».

Теоретичну основу русофільства складала «всеруська» ідея. Першою її опорою була теза про «національное и культурное единство всего русскаго народа». Втім, її не слід трактувати з точки зору модерного націоналізму з його чіткими розрізненнями і критеріями, адже ключовими були не етнічні маркери, а історія й культура, що мала поєднувати локальні групи «малоросів» (українців) і «москалів» (росіян) у єдиний організм [22]. Другою опорою русофільської ідентичності був східний християнський обряд і традиційна складова консервативного мислення в християнському світі – важлива роль Церкви в житті суспільства. Із двох попередніх основ витікала третя – захист етимологічного правопису і церковнослов'янської мови в літургії. Для русофілів вони були символами нерозривності культурної традиції.

Перша чверть ХХ ст. поставила русофільський рух, що базувався на цих консервативних засадах, перед обличчям глибокої світоглядної й ідейної кризи. Ідентичність русофілів, базована на домодерних засадах, що не вимагали чіткої національної самоідентифікації, швидко втрачала актуальність перед викликами модерних ідеологій, насамперед націоналізму. Теза про єдність усього «русского народа» робила для русофілів неприйнятною ідею про повну окремішність українського (малоросійського) народу, яку відстоювали галицькі народовці. Зростання впливів народовців, насамперед втілене в діяльності Української національно-демократичної партії (УНДП), радикалізація як українського руху, так і національної атмосфери в усій монархії Габсбургів – усе це ставило традиційний русофільський консерватизм під загрозу, відповісти на яку їм не вдалося.

Нездатність лідерів русофілів успішно зреагувати на виклики часу сприяла появі від початку ХХ ст. внутрішньої опозиції, насамперед серед представників молодшого покоління, що підпало під вплив новітніх ідеологій націоналізму і соціалізму та засуджувало консерватизм старих очільників. Уособленням усіх вад старшого покоління для «молодих» став термін «рутенство». Під ним насамперед мали на увазі надмірне себелюбство, гордовитість, прихований «аристократизм–панство», вузькоглядність і відсталість, прислужливість, показне народолюбство і пристосуванство [43]. Старше покоління звинувачували у відданості пустим традиційним формам, давно позбавлених змісту [42]. Надмірне акцентування на цих питаннях вело, на думку «молодих», до відсутності справжнього розуміння «русской идеи», яка була чимось більшим, ніж вживання літер «ъ», «ы» чи «ѣ» [17].

Наслідком розбіжностей між двома групами всередині русофільського середовища став його офіційний розкол на початку 1909 р., коли «новокурники» на чолі з Володимиром Дудикевичем і Дмитром Марковим взяли під контроль політичне товариство «Руська рада» і керуючий орган Русько–народної партії – «Народний Совѣтъ». Натомість прихильники консервативних засад, насамперед більшість парламентських представників русофілів – Михайло Король, о. Василь Давидяк, Володимир Курилович, Микола Глібовицький – зберегли за собою найпопулярніший часопис середовища – газету «Галичанин». Для цієї консервативної групи одним з наслідків розколу і переходу контролю над давніми політичними організаціями до рук «молодих» стала потреба створення нового інституційного осередку. Цю функцію було покладено на політичне товариство «Галицько–руська рада», рішення про заснування якого було прийнято на з'їзді 2 лютого 1910 р. [26, с. 179]. Саме під знаком цієї організації відбувалися ідейні й політичні зміни, пов'язані з функціонуванням консервативного крила русофілів напередодні Першої світової війни.

«Галицько–руська рада» як інституційний осередок русофілів–консерваторів у 1910–1914 рр. ще не ставала об'єктом окремих історичних досліджень. Попри зростання інтересу істориків до феномену галицького русофільства, історію цього політичного товариства дослідники досі фактично ігнорували. Єдиним винятком є стаття Ірини Орлевич, присвячена передумовам і перебігу розколу русофілів на дві фракції, у якій стисло розглянуто історію заснування «Галицько–руської ради» й відносини її представників з «новокурниками» [26].

Реконструкція історії цього політичного товариства русофілів–консерваторів є можлива завдяки збереженим джерельним матеріалам. Найбільший пласт інформації містить часопис «Галичанин», на сторінках якого повідомляли про головні організаційні події з життя організації, ідейні засади і практичні дії її представників. Відтворити історію «Галицько–руської ради» частково дає змогу використання преси ідейних опонентів – «представників «молодих», насамперед матеріалів їх часопису «Прикарпатская Русь». Важлива інформація міститься також в особовому архіві намісника Галичини в 1908–1913 рр. Міхала Бобжинського, що зберігається у відділі рукописів Ягеллонської бібліотеки в Кракові. Матеріали щодо фінансового становища газети «Галичанин» у досліджуваній період знаходяться у фонді 129 (Ставропігійський інститут, м. Львів) Центрального державного історичного архіву України у Львові.

Першим викликом, що стояв перед русофілами–«старокурниками» після розколу руху, був аналіз глибинних причин поділу. Від розуміння світоглядних проблем і спроб модернізації власного консерватизму, активізації організаційних структур мала залежати життєздатність цієї групи. Аналіз джерел свідчить, що справитися з цим завданням не вдалося. Ігноруючи, або ж не розуміючи, що до розколу перш за все призвели поколінневі й ідейні причини, «старокурники» пояснювали події майже винятково особистими амбіціями окремих представників «молодих», насамперед В. Дудикевича [5]. Регулярною рубрикою в «Галичанині» були персональні напади (що не виключає їх достовірності) на В. Дудикевича [24; 19] і Д. Маркова

[12]. Натомість в ідейній площині проголошувалася теза про сумісність двох фракцій на ґрунті програми РНП і думки про єдність «руського народу». Однією з небагатьох суттєвих теоретичних відмінностей від «молодих» «старі» і вважали неповагу послідовників В. Дудикевича до заслуг старших діячів і давніх інституцій [39]. Їхні дії «Галичанинь» характеризував: «сь трескомъ ломать домъ» [38].

Варто відзначити, що й «новокурсники» не надто різнилися від колишніх товаришів по РНП у розумінні мотивів опонентів. На сторінках свого пресового органу «Прикарпатская Русь» вони зводили ці мотиви переважно до особистісного фактору: М. Королю і о. В. Давидяку приписували зраду «руської» ідеї, а М. Глібовицькому надмірні й честолюбні амбіції [8].

Постійна полеміка й боротьба з «новокурсниками» була великою перешкодою для будь-яких починань «старих». З консервативних позицій вони виступали проти ідеї впровадження російської літературної мови в краї, зокрема у виданнях «Товариства ім. М. Качковського» [23]. Підточувала сили обох фракцій відкрита конкуренція за право володіння «Народним домом», яка переростала у відкриті сутички на загальних зборах цієї установи [44]. Такі явища, як і загалом регулярне публічне з'ясування стосунків двох фракцій, завдавали суттєвих репутаційних ударів і «ново-», і «старокурсникам».

Нерозуміння (або ж небажання розуміти) «старокурсниками» глибокій кризи власної ідентичності, свідомості й традиції проявилася в програмі русофілів-консерваторів, яку вони запропонували своїм реальним і потенційним однодумцям. Маніфест «Галицько-руської ради» містив, по-суті, старі гасла про спадкоємність традицій «Головної руської ради» 1848 р. і «Руської ради» (до переходу її під владу «молодих»), про заповіти батьків і єдність «руського народу», піклування про потреби народу, насамперед селян [9]. Ця програма була позбавлена конкретики, не пропонувала шляхів виходу з кризи. Надалі «старокурсники» намагалися трохи деталізувати загальні тези маніфесту, акцентуючи на прихильності до «здорового, не канібальського, націоналізму», поміркованому демократизмі на противагу «популістській охлократії». Традиційне для «всеруської» ідеї акцентування на культурних аспектах проявилася в пункті про прогрес: він мав ґрунтуватися на історичних началах і результатах культурно-національних трудів попередніх поколінь [35]. Водночас впадає у вічі відсутність намагань відповісти на головний виклик модерної доби, що стояв перед русофільським консерватизмом – проблему національної самоідентифікації.

Таке уникання чіткого окреслення власної національної приналежності прирікало «старокурсників» надаліше заперечення модерного українського руху й активну боротьбу з ним. Окрім традиційних, ґрунтованих на «всеруському» консерватизмі, звинувачень у сепаратизмі, лунали звинувачення українофілів в анархізмі [11]. У практичній площині опонування «старокурсників» українським партіям звелось до боротьби за збереження контролю над «Народним домом» (взяття його під свій контроль не одне десятиліття було серед головних цілей народовського руху), засудження ідеї відкриття українського університету і критики проектів виборчої реформи, що її активно готували і дискутували політичні

сили Галичини як частину польсько-українських домовленостей. У баченні «старих» реформа була вигідна лише українофілам, а отже мала сприяти розширенню масштабів їхнього радикалізму [14; 41]. Тож з неприхованою радістю було зустрінuto звістку про провал проекту реформи внаслідок демаршу польського католицького єпископату [13; 15].

Іншим важливим елементом оцінки дій польських ієрархів було їх протиставлення діям митрополита Андрея Шептицького, який сприяв УНДП і підтримував проект реформи. Цей аспект оцінки був зумовлений ще більшим загостренням протиріч між русофільською традицією орієнтуватися на ключову роль Церкви в суспільстві і реаліями церковного життя, де Греко-католицька церква (ГКЦ) набирала виразних ознак української національної (у модерному розумінні) інституції. «Галичанинь», який у першій половині 1900-х років ще визнавав вагому роль Церкви в політиці, перейшов на позицію повного заперечення «політиканства» всередині ГКЦ [20; 28]. Про підтримку (особливо вищими ієрархами) русофілів уже не йшлося. Окремо преса «старокурсників» наголошувала на критичній, на її думку, ситуації з вихованцями Духовної семінарії у Львові, де виникали вимоги усунути русофілів від впливу на навчальний процес [18; 48]. Загалом, опір консервативних «старокурсників» викликала українізація будь-яких аспектів церковного життя, оскільки це вело до відмови від етимологічного правопису і запровадження народної мови в літургії [29]. Такий стан справ сприяв поширенню серед русофілів негативної оцінки унії й загалом усіх елементів, пов'язаних з Римом, яка напередодні війни набирала різких форм і вела до поширення пропаганди православ'я в краї [3, с. 541–553].

Православна пропаганда була одним з чинників, що різко погіршив ставлення до русофільського руху з боку центрального уряду у Відні й, насамперед, крайової влади в Галичині в особі намісника М. Бобжинського. Після розколу руху, «старокурсники» намагалися здобути його прихильність, зокрема для свого економічного товариства «Рільничий союз». У листі до намісника М. Глібовицький переконував, що «Рільничий союз» представляє наміри поміркованого середовища [49, к. 357–358]. Інший лідер «старокурсників», М. Король, також обґрунтовував М. Бобжинському безпечність для держави і лояльність «Галицько-руської ради», і водночас сам застерігав намісника перед загрозою російської й православної пропаганди з боку «новокурсників» [49, к. 416–421]. «Старокурсники» старались дистанціюватися від активності в Росії і на міжнародній арені очільника «Галицько-руського благотворительного общества» графа Володимира Бобринського, стверджуючи, що його підтримкою користується виключно фракція В. Дудикевича [33]. Утім, як відзначав сам М. Бобжинський у Галицькому сеймі, він «втрапив віру в існування т.зв. «старорусинів». І мені здавалося, що між консервативними «русинами» існують такі, котрі хочуть бути «русинами», а не «росіянами», і котрі різняться від т.зв. українців тільки тим, що вони консервативні. Я плекав надію, що, підтримуючи таких, я допоміг їм в тому, що зорганізуються і стануть серйозним політичним фактором в краї. Ці мої надії виявилися простою ілюзією» [37]. Передчуття наближення війни з Росією і активна підготовка до неї намісника, погляди Бобжинського–

історика на Росію як цивілізаційного суперника Польщі, діяльність пропагандистів православ'я (насамперед Максима Сандовича й Ігнатія Гудими), ставка намісника на порозуміння з УНДП, врешті–решт нездатність «старокурсників» чітко ідентифікуватися національно в поєднанні з радикалізмом «новокурсників» зумовили зростання підозри до русофілів, що напередодні війни вилилося в масштабну антирусофільську акцію, зокрема арешти Д. Маркова і Семена Бендасюка, другий процес над русофілами і, на думку Анни Вероніки Вендаланд, «шпигунофобію» влади [3, с. 558–577]. Тому не дивно, що всі русофіли, включно з фракцією «старих», нарікали на «режим» М. Бобжинського і не приховували радості після його відставки [25].

Добре ілюструє процеси, що їх переживало середовище русофілів–консерваторів після розколу 1909 р., доля газети «Галичанин». Цей часопис, як спадкоємець газет «Новый Проломъ», «Червоня Русь» і «Галицкая Русь», був одним із символів середовища. Фінансовий стан редакції протягом кількох років погіршувався і мав характер повільної агонії. Станом на 5 лютого 1910 р. заборгованість редакції перед друкарнею Ставропігійського інституту становила 4 052 корон [46, арк. 24], а до наступного року зросла ще на 2 400 корон [46, арк. 25]. Редакція не приховувала важкої матеріальної ситуації часопису, але щоразу лунали оптимістичні нотки про майбутнє [2; 10]. Втім, у липні 1913 р. «Издательській комѣтетъ», що відповідав за випуск газети після смерті в 1909 р. О. Маркова, через великі борги був змушений тимчасово, за словами редакції, припинити вихід «Галичанина» [21].

Усі названі проблеми «старокурсників» виразно проявилися в діяльності політичного товариства «Галицько–руська рада». Про політичну і організаційну кваліть «старокурсників» свідчило вже те, що минув цілий рік від офіційного розколу русофілів до прийняття рішення про створення власної організації, а потім іще рік до введення «Галицько–руської ради» в життя. Часопис «Галичанин» обґрунтовував такі затримки сподіваннями на «просвітління» «новокурсників» і відновлення єдності руху. Лише коли останні надії розвіялися, розпочалась активніша діяльність.

Головними пробами сил для «Галицько–руської ради» стали парламентські вибори 1911 р. і сеймова кампанія 1913 р. Вибори до Державної ради 1911 р. показали жорсткість конкуренції між двома русофільськими фракціями, з особливо агресивних позицій виступали «новокурсники». Первісно «Галицько–руська рада» планувала виставити лише трьох кандидатів, своїх лідерів – М. Короля, о. В. Давидяка і М. Глібовицького, які мали захистити здобуті в 1907 р. мандати. «Новокурсники» виставили контркандидатів. Але «старокурсники» вирішили збільшити кількість кандидатів до шести, хоча жодного позитивного впливу це не дало. Всі кандидати, навіть популярний серед селян Жовківщини М. Король, навіть близько не претендували на перемогу, тому, фактично в переддень виборів, М. Глібовицький, о. І. Костецький, М. Король і О. Крушинський зняли свої кандидатури [31; 36]. Головну вину «Галичанин» приписав «новокурсному терору» і, меншою мірою, виборчим махінаціям крайової влади [36]. Як наслідок, «старокурсники» втратили все представництво у Відні, що додатково підкосило консерваторів.

Ще промовистішим у плані безпорадності й слабкої організованості «Галицько–руської ради» стали сеймові вибори 1913 р. На початку виборчої кампанії товариство видало заклик до прихильників організувати виборчі комітети на місцях задля успішного проведення правиборів. Одразу ж з'явилися повідомлення про начебто виборчі союзи, спрямовані проти консервативних русофілів, насамперед УНДП з польськими партіями [27]. Утім, на шпальтах «Галичанина» можна знайти важливішу причину проблем – слабку активність на місцях. У дописі з Рави–Руської зазначалося, що поки «мазепинці» активно взялися до виборчої акції, то серед русофілів «тихо до сих порь... Одни изъ крикливихъ раньше «организаторовъ» переѣнились съ «докторовъ» въ философвъ школы Діогена, другіе обезкураженные и обманутые въ надеждѣ получить повышение... а третьи, надѣясь на скорую карьеру въ нинѣшнее столь важное время совершенно замолкли» [32]. Пригнічений настрої панував і на загальних зборах «Галицько–руської ради» [45]. Саме внутрішні, а не зовнішні причини стали ключовими в рішенні товариства не виставляти кандидатів (хоча офіційний комунікат «Галицько–руської ради» стверджував, що такий крок був зумовлений радикалізмом і аморальністю кампанії) [40]. У підсумку виборча акція звелася до пасивної підтримки в Золочівському окрузі кандидатури о. Теофіла Петровського, який здобув 7 голосів з 341 [6].

Примітний факт, що мандат на цих виборах здобув М. Король, проте офіційний орган «Галицько–руської ради» жодного разу не виступив на його підтримку і, підводячи підсумки виборів, зазначав, що в Східній Галичині серед русофілів обох фракцій мандат здобув лише Д. Марков. Далі йшлося про 15 польських, 30 «мазепинських» мандатів і окремим пунктом (поза згадкою про русофілів) про здобуття мандату М. Королем [30]. Це свідчить про ідейну диференціацію, яку переживало середовище «старокурсників» навіть після розколу 1909 р. Вона була наслідком невдач у політичній й ідейній сферах, що супроводжували русофілів–консерваторів. Ще на початку 1910 р. до фракції В. Дудикевича перейшов депутат Державної ради В. Курилович [16]. У подальшому зростали розбіжності між діями і думками М. Короля і М. Глібовицького. Останній брав активну участь у неослов'янському русі й активно пропагував його, критикував потенційний польсько–український компроміс у Галичині [14; 34].

Натомість М. Король підтримував реформу сеймової виборчої ординації і, за словами М. Бобжинського, фактично перейшов до українофільського табору [37]. І хоча «Галичанин» це заперечував, схоже, що правда була на стороні намісника. Один з лідерів УНДП Кость Левицький писав, що «Михайло Король... причислював себе до старорусинів, але русофілом ніколи не був. (...) Король був одним із типових чесних русинів свого часу, що в свому патріотизмі боялися всяких новин, які могли б захитати національною душею нашого громадянства і повести її в круги «перекинчиків», значить, відступників рідного народу» [47, с. 142–143]. Важко сказати, чи ця характеристика повністю вірна, але вона дає змогу краще зрозуміти вчинки М. Короля. Йдеться, зокрема, про його відому сеймову заяву кінця 1908 р., що стала каталізатором формального розколу русофільського середовища, коли М. Король заявив про визнання

єдності «русского народа», але лише культурної, а не національної чи політичної. Водночас він наголосив, що є «малоросом» і ніколи не був і не буде росіянином чи «москалем». Відкидаючи назву «українець» як чужу (на відміну від терміну «русин»), він водночас не брався вирішувати питання про те, чи є русини окремим народом, а чи частиною «великоруського», залишаючи вирішення цієї дилеми історії [50, s. 1341–1342].

Слова К. Левицького також проливають більше світла на мотиви, що спонукали М. Короля ще в 1906 р. запропонувати очільнику «Руської ради» Івану Добрянському переглянути програму РНП у бік «малоруської» консервативної основи: «Булобы може на часѣ поддати ревизиі програму нашої партіи, станути на ґрунтѣ чисто малорускомъ, та въ томѣ дусѣ змѣнити предовсѣмъ языкъ Галичанина, та всѣ газеты и книжочки общества Качк[овського] печатати на чисто малорускомъ языкѣ. Думаю... дотеперѣшна политика нашої партіи мусить змѣнити, бо въ противномъ случаю мусить та партія упасти, а змѣнивши ту политику, станувши на ґрунтѣ малорускомъ, можемъ сотворити сильну консервативну партію, котра моглабы мати сильное вліяніе на Украину, та противстати партіи т.зв. украинской, котра чимъ разъ больше переходить въ таборъ соціалистичный. За такою консервативною рускою партією мусѣлобы пойти духовенство, пойшлабы велика часть партіи народовской, а така партія моглабы отограти дуже важну роль подѣ теперѣшну хвилю» [7]. Імовірно, запропонований М. Королем шлях був єдиним варіантом перетворення русофільського світогляду в напрямку зближення з українською національною ідеєю без втрати консервативного характеру. Тому логічним виглядає поступове зближення М. Короля з націонал-демократичним середовищем і його участь у 1913–1914 рр. в роботі українського сеймового клубу на правах члена-гостя («госпітанта») [48, с. 142].

Приклад М. Короля був винятком для русофілів-консерваторів (об'єднаних навколо політичного товариства «Галицько-руська рада») напередодні Першої світової війни. Після розколу 1909 р. загал «старокурсників» протягом наступних років так і не зумів ефективно зреагувати на виклики модерної доби. В ідейній сфері вони не змогли вирішити ключової дилеми національної самоідентифікації, що тільки ускладнювало критичні для консервативних русофілів умови існування в часі поширення новочасних націоналізмів, зокрема українського. Водночас їх нездатність чітко відмежуватися від проросійських симпатій і дій «новокурсників» не дала змоги членам «Галицько-руської ради» здобути прихильність крайової влади, попри запевнення М. Короля і М. Глібовицького в лояльності. Теоретичні невдачі консервативного крила русофілів у 1909–1914 рр. повною мірою відобразилися в практичній діяльності «Галицько-руської ради», всі організаційні й електоральні починання якої завершилися провалом. Такий стан справ призвів до формування двох подальших шляхів русофілів-консерваторів. Єдиним прикладом першого був М. Король, який зумів еволюціонувати від русофільського консерватизму до новочасної української консервативної думки. Другий, простіший, варіант обрала решта «старокурсників». Він полягав у збереженні головною світоглядною засадою «всеруської» ідеї. За умови неможливості її

погодження з українським модерним національним рухом і невдач власного окремого політичного проекту, єдиним виходом для консервативно налаштованих русофілів був пошук точок дотику з ідейно близькими «новокурсниками». Саме про такий курс свідчать останні статті «Галичанина» [4]. Практичне втілення ця тенденція до об'єднання русофілів отримала вже під час Першої світової війни.

Список використаних джерел

1. Бобржинщина // Галичанинъ. – 1913. – Ч.124. – 8 (21) червня; Ч.125. – 10 (23) червня.
2. Будущее «Галичанина» // Галичанинъ. – 1909. – Ч.92. – 26 квітня (9 травня).
3. Вендланд А. В. Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією і Росією, 1848–1915. Пер. з нім. Х. Назаркевич; наук. ред. М. Мудрий. – Львів: Літопис, 2015. – 688 с.
4. Возможно–ли объединение? // Галичанинъ. – 1913. – Ч.133. – 26 червня (9 липня).
5. Вторая рѣчь деп. д-ра М. П. Короля произнесенная во время бюджетныхъ дебатовъ въ галицкомъ сеймѣ 7 (20) января 1910 г. // Галичанинъ. – 1910. – Ч.8. – 12 (25) січня.
6. Выборы въ сеймъ изъ сельской курии // Галичанинъ. – 1913. – Ч.130. – 19 червня (2 липня).
7. Галицко–русская Рада. – Львів, 1911. – 48 с.
8. Галицко–русская Рада // Прикарпатская Русь. – 1911. – Ч.432. – 8 (21) березня; Ч.433. – 9 (22) березня; Ч.435. – 11 (24) березня.
9. «Галицко–русская Рада» до галицко–русского Народа // Галичанинъ. – 1911. Ч.49. – 2 (15) березня.
10. «Галичанинъ» будетъ издаваться! // Галичанинъ. – 1910. – Ч.256. – 14 (27) листопада.
11. Грязная сдѣлка деп. Д. А. Маркова // Галичанинъ. – 1910. – Ч.275. – 8 (21) грудня.
12. Гангрена въ украинскомъ обществѣ // Галичанинъ. – 1912. – Ч.14. – 18 (31) січня.
13. Два епископата // Галичанинъ. – 1913. – Ч.79. – 6 (19) квітня.
14. Д-ръ Н. П. Глѣбовицкій о польско–украинскомъ соглашеніи // Галичанинъ. – 1911. – Ч.229. – 13 (26) жовтня.
15. Завидуемъ полякамъ епископовъ! // Галичанинъ. – 1913. – Ч.85. – 14 (27) квітня.
16. Заявление деп. Куриловича // Галичанинъ. – 1910. – Ч.48. 2 (15) березня.
17. К торжеству 10–лѣтія студенческаго о–ва «Другъ» // Живая мысль. – 1905. – Ч.25. – Жовтень.
18. Кандидаты духовнаго званія или хулиганы? // Галичанинъ. – 1912. – Ч.38. – 17 лютого (1 березня).
19. Куда дѣвались пожертвованія на бурси? // Галичанинъ. – Ч.266. – 26 листопада (11 грудня).
20. Митрополитъ въ роли політика // Галичанинъ. – 1911. – Ч.21. – 27 січня (9 лютого).
21. На прощаніи // Галичанинъ. – 1913. – Ч.142. – 14 (27) липня.
22. Наша програма и тактика // Галичанинъ. – 1907. – Ч.172. – 2 (15) серпня.
23. Не слишкомъ–ли рано? // Галичанинъ. – 1911. – Ч.219. – 1 (14) жовтня.
24. Новокурсный первомученикъ // Галичанинъ. – 1910. – Ч.84. – 14 (27) квітня.
25. Новый Годъ // Галичанинъ. – 1913. – Ч.1. – 1 (14) січня.
26. Орлевич І. «Отцы и дѣти» ідеологічні розбіжності чи боротьба за домінування в Русській народній партії? (До питання розколу в русофільській течії на початку ХХ століття) // З історії західноукраїнських земель / [наук. ред. і упоряд. І. Орлевич]; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2015. – Вип.10–11. – С.166–183.
27. Отъ «Галицко–русской Рады» // Галичанинъ. – 1913. – Ч.102. – 8 (21) травня.
28. Побоьше политическаго благоразумія // Галичанинъ. – 1910. – Ч.184. – 18 (31) серпня.
29. Покушеніе на нашъ обрядъ // Галичанинъ. – 1913. – Ч.91. – 25 квітня (8 травня).
30. Послѣ выборовъ // Галичанинъ. – 1913. – Ч.130. – 19 червня (2 липня).

31. Послѣ первого сраженія // Галичанинъ. – 1911. – Ч.127. – 9 (22) червня.
32. Предвыборное движеніе // Галичанинъ. – 1913. – Ч.106. – 12 (25) травня.
33. Проваль гр. Бобринскаго // Галичанинъ. – 1911. – Ч.172. – 3 (16) серпня; Ч.174. – 5 (18) серпня; Ч.175. – 6 (19) серпня; Ч.176. – 9 (22) серпня.
34. Програма неослави́зма // Галичанинъ. 1911. – Ч.48. – 1 (14) березня.
35. Просимъ пожаловать! // Галичанинъ. – 1911. – Ч.50. – 3 (16) березня.
36. Протестъ // Галичанинъ. – 1911. – Ч.128. – 10 (23) червня.
37. Разочарованіе нам. Бобржинскаго // Галичанинъ. – 1913. – Ч.70. – 27 березня (9 квітня).
38. Реорганізація Русско–народной партіи // Галичанинъ. – 1910. – Ч.17. – 22 січня (4 лютого).
39. Русские60 // Галичанинъ. – 1910. – Ч.245. – 31 жовтня (13 листопада).
40. Русские Избиратели! // Галичанинъ. – 1913. – Ч.127. – 13 (26) червня.
41. Свой. Русско–народная партія и сеймовая реформа // Галичанинъ. – 1913. – Ч.77. – 4 (17) квітня.
42. Святитскій И. Наши культурныя задачи // Жывая мысль. – 1903. – Ч.5. – 19 січня (1 лютого).
43. Святитскій И. Рутенство // Жывая мысль. – 1905. – Ч.25. – Жовтень.
44. Собраніе членовъ института «Народный Домъ» // Галичанинъ. – 1911. – Ч.279. – 16 (29) грудня.
45. Собраніе членовъ «Галицко–русской Рады» // Галичанинъ. – 1913. – Ч.109. – 16 (29) травня.
46. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф.129 (Ставропігійський інститут, м. Львів). – Оп.2. – Спр.965 (Листування з редакціями газет «Галичанин», «Прикарпатська Русь», «Віче» та ін. з видавничих питань, 1882–1911 pp.). – 33 арк.
47. Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму. – Львів: Триада плюс, 2010.
48. Что творится въ львовской духовной семинаріи? // Галичанинъ. – 1912. – Ч.139. – 21 червня (4 липня). – 228 с.
49. Biblioteka Jagiellońska. Oddział rękopisów. Teki M. Bobrzyńskiego. Sygn. 8093 III. Korespondencja Michała Bobrzyńskiego namiestnika Galicji z 1910 r. – 456 k.
50. Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego 26. posiedzenia I. Sesji IX peryodu z dnia 24. października 1908 // Sprawozdania z pierwszej sesji dziewiątego peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1908. T.I. Od 15. września do 5. listopada. – S.1291–1354.
1. Bobrzhynshchyna // Halychany. – 1913. – Ч.124. – 8 (21) червня; Ч.125. – 10 (23) червня.
2. Budushchee «Halychany» // Halychany. – 1909. – Ч.92. – 26 квітня (9 травня).
3. Vendland A. V. Rusofily Halychyny. Ukrainski konservatory mizh Avstriieiu i Rosiieiu, 1848–1915. Per. z nim. Kh. Nazarkevych; nauk. red. M. Mudryi. – Lviv: Litopys, 2015. – 688 s.
4. Vozmozhno–ly obedyeniye? // Halychany. – 1913. – Ч.133. – 26 червня (9 липня).
5. Vtoraia rich dep. d–ra M. P. Korolia proyzenesennaia vo vremia biudzhetykh debatov v halytskom seimi 7 (20) yanvaria 1910 h. // Halychany. – 1910. – Ч.8. – 12 (25) січня.
6. Vybory v seim yz selskoi kurii // Halychany. – 1913. – Ч.130. – 19 червня (2 липня).
7. Halytsko–russkaia Rada. – Lviv, 1911. – 48 s.
8. Halytsko–russkaia Rada // Prykarpatskaia Rus. – 1911. – Ч.432. – 8 (21) березня; Ч.433. – 9 (22) березня; Ч.435. – 11 (24) березня.
9. «Halytsko–russkaia Rada» do halytsko–russkoho Naroda // Halychany. – 1911. – Ч.49. – 2 (15) березня.
10. «Halychany» budet yzdavatsia! // Halychany. – 1910. – Ч.256. – 14 (27) листопада.
11. Hriaznaia sdielka dep. D. A. Markova // Halychany. – 1910. – Ч.275. – 8 (21) грудня.
12. Nanhrena v ukraynskom obshchestvi // Halychany. – 1912. – Ч.14. – 18 (31) січня.
13. Dva epyskopata // Halychany. – 1913. – Ч.79. – 6 (19) квітня.
14. D–r N. P. Hlibovytskii o polsko–ukraynskom sohlashenii // Halychany. – 1911. – Ч.229. – 13 (26) жовтня.
15. Zavyduem poliakam epyskopov! // Halychany. – 1913. – Ч.85. – 14 (27) квітня.
16. Zaiavlenie dep. Kurylovycha // Halychany. – 1910. – Ч.48. – 2 (15) березня.
17. K torzhestvu 10–litiia studencheskago o–va «Druh» // Zhyvaia mysl. – 1905. – Ч.25. – Zhovten.
18. Kandydaty dukhovnago zvaniia yly khulyhany? // Halychany. – 1912. – Ч.38. – 17 лютого (1 березня).
19. Kuda dyvalys pozhertvovaniia na bursy? // Halychany. – Ч.266. – 26 листопада (11 грудня).
20. Mytropolyt v roly polytyka // Halychany. – 1911. – Ч.21. – 27 січня (9 лютого).
21. Na proshchaniye // Halychany. – 1913. – Ч.142. – 14 (27) липня.
22. Nasha prohrama y taktyka // Halychany. – 1907. – Ч.172. – 2 (15) серпня.
23. Ne slyshkom–ly rano? // Halychany. – 1911. – Ч.219. – 1 (14) жовтня.
24. Novokursnyi pervomuchenyy // Halychany. – 1910. – Ч.84. – 14 (27) квітня.
25. Novyi Hod // Halychany. – 1913. – Ч.1. – 1 (14) січня.
26. Orlevych I. «Otsy y dity» ideolohichni rozbizhnosti chy borotba za dominuvannya v Russkii narodniy partii? (Do pytannia rozkolu v rusofilskii techii na pochatku XX stolittia) // Z istorii zakhidnoukrainskykh zemel / [nauk. redaktor i uporiadnyk Iryna Orlevych]: Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypkevycha NAN Ukrainy. – Lviv, 2015. – Vyp.10–11. – S.166–183.
27. Ot «Halytsko–russkoi Rady» // Halychany. – 1913. – Ч.102. – 8 (21) травня.
28. Pobolshe polytycheskago blahorazumyia // Halychany. – 1910. – Ч.184. – 18 (31) серпня.
29. Pokusheniye na nash obriady // Halychany. – 1913. – Ч.91. – 25 квітня (8 травня).
30. Posly vyborov // Halychany. – 1913. – Ч.130. – 19 червня (2 липня).
31. Posly pervago srazheniia // Halychany. – 1911. – Ч.127. – 9 (22) червня.
32. Predvybornoe dvyzheniye // Halychany. – 1913. – Ч.106. – 12 (25) травня.
33. Proval hr. Bobrynskago // Halychany. – 1911. – Ч.172. – 3 (16) серпня; Ч.174. – 5 (18) серпня; Ч.175. – 6 (19) серпня; Ч.176. – 9 (22) серпня.
34. Prohrama neoslavizma // Halychany. – 1911. – Ч.48. – 1 (14) березня.
35. Prosym pozhalovat! // Halychany. – 1911. – Ч.50. – 3 (16) березня.
36. Protest // Halychany. – 1911. – Ч.128. – 10 (23) червня.
37. Razocharovanie nam. Bobrzhynskago // Halychany. – 1913. – Ч.70. – 27 березня (9 квітня).
38. Reorhanyzatsiia Russko–narodnoi partii // Halychany. – 1910. – Ч.17. – 22 січня (4 лютого).
39. Russkie60 // Halychany. – 1910. – Ч.245. – 31 жовтня (13 листопада).
40. Russkie Yzbyrateli! // Halychany. – 1913. – Ч.127. – 13 (26) червня.
41. Svoi. Russko–narodnaia partiia y seimovaia reforma // Halychany. – 1913. – Ч.77. – 4 (17) квітня.
42. Sviatyskii Y. Nashy kulturniia zadachy // Zhyvaia mysl. – 1903. – Ч.5. – 19 січня (1 лютого).
43. Sviatyskii Y. Rutenstvo // Zhyvaia mysl. – 1905. – Ч.25. – Zhovten.
44. Sbranie chlenov ynstytuta «Narodnyi Dom» // Halychany. – 1911. – Ч.279. – 16 (29) грудня.
45. Sbranie chlenovъ «Halytsko–russkoi Rady» // Halychany. – 1913. – Ч.109. – 16 (29) травня.
46. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv. – F.129 (Ставропігійський інститут, м. Львів). – Оп.2. – Спр.965 (Листування з редакціями газет «Halychany», «Prykarpatska Rus», «Viche» та ін. з vydavnychykh pytan, 1882–1911). – 33 арк.
47. Chornovol I. 199 deputativ Halytskoho seimu. – Lviv: Triada plus. – 2010.

References

48. Chto tvorytsia v Ivovskoi dukhovnoi seminarii? // Halychanyn. – 1912. – Ch. 139. – 21 chervnia (4 lypnia). – 228 s.

49. Biblioteka Jagiellońska. Oddział rękopisów. Teki M. Bobrzyńskiego. Sygn. 8093 III. Korespondencja Michała Bobrzyńskiego namiestnika Galicji z 1910 r. – 456 k.

50. Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego 26. posiedzenia I. Sesi IX peryodu z dnia 24. października 1908 // Sprawozdania z pierwszej sesji dziewiątego peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1908. T.I. Od 15. września do 5. listopada. – S.1291–1354.

Lekhniuk R. O., Assistant Professor at Department of Modern Ukrainian History, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), r.lekhnuk@gmail.com

The crisis of the Rusophile conservatism on the eve of the First World War: the political organization «Galician–ruthenian council»

In the article, on the basis of newspapers and journals materials, is analyzes the history of the conservative wing of the Russophile movement in Galicia in 1909–1914 and the activity of its institutional design – the political organization «Galytsko-rus'ka rada». The main philosophical principles of Russophilian conservatism and the preconditions for the split of this movement on conservative «old» and more radical «new» factions are considered. The world-view dilemmas, in front of which stood bearers of conservative ideology among Russophilian environment and attempts to solve them, were analyzed. The ideological principles and political practices of the members of the «Galytsko-rus'ka rada» are explored. The key issues they encountered in their work are described. It was established that the main reasons for the failures of the conservatives from the «Galytsko-rus'ka rada» on the eve of the First World War were their inability to adapt their own conservatism to the demands of the modern age.

Keywords: Russophiles, conservatism, «Galytsko-rus'ka rada», «old» faction.

* * *

УДК 94(477)

Мельничук О. А.,
доктор історичних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського (Україна, Вінниця),
olia2405@i.ua

Мурашова О. П.,
аспірант кафедри історії та культури України,
Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського (Україна, Вінниця),
olia2405@i.ua

Розвиток системи державного пенсійного страхування в Україні у 20–х рр. ХХ ст.

Висвітлено основні закономірності становлення та розвитку системи державного пенсійного страхування в Україні впродовж 1920–х рр. Аналізуються механізми та принципи надання допомоги непрацездатним верствам населення. Визначено роль та місце пенсійного страхування як однієї із форм соціального забезпечення суспільства.

Ключові слова: соціальне забезпечення, пенсійне страхування, нова економічна політика, наркомат праці, радянська влада, непрацездатність.

Соціальна підтримка непрацездатних верств населення є одним із пріоритетних напрямків державної політики. Досягнення високих показників добробуту суспільства є свідченням ефективної діяльності влади у даній сфері. Успішне проведення реформи пенсійного забезпечення в умовах ринкових трансформацій має на меті пошук нових форм соціального захисту, які спроможні забезпечити відповідний рівень життя населення в разі втрати працездатності. Врахування історичного досвіду здійснення соціальної політики

дозволяє попередити можливі прорахунки в даній галузі. Особливе значення для усвідомлення сучасних закономірностей соціальної політики відіграє період 20–х рр. ХХ ст., коли вперше, в умовах ринкових перетворень, радянська влада певним чином здійснювала регулювання соціальних відносин.

В історичній науці проблематика пенсійного забезпечення є недостатньо висвітленою. Радянська історіографія акцентувала увагу на питаннях становлення та діяльності більшовицької влади здебільшого в економічній сфері. Питання повсякденного життя радянського суспільства залишалося поза увагою дослідників. Після проголошення незалежності України розпочався новий етап розвитку історичної науки. Дослідники отримали доступ до раніше заборонених джерел, можливість виражати власні погляди на проблему. Головні засади історичного розвитку зазначеного періоду подані в дослідженнях В. Даниленка, Г. Касьянова, В. Марочка. Характеризуючи загальні праці, варто відзначити роботи С. Кульчицького, О. Сушка та О. Пиріг, де ґрунтовно висвітлено період нової економічної політики, взаємовідносини радянської влади і суспільства. Окремим напрямком сучасної української історіографії є вивчення повсякденного життя населення. Даній проблематиці присвячена колективна монографія «Нариси історії повсякденного життя України в період непу (1921–1928 рр.)», де охарактеризовано різні життєві аспекти, проаналізовано умови проживання різних соціальних груп.

Одним із перших важливих досліджень радянської соціальної політики 1920–х рр. є праці В. Шарпатога. Автор акцентує увагу на процесі становлення та функціонування системи соціального забезпечення в УРСР впродовж 1919–1938 рр. Науковець детально розглянув основні напрямки діяльності органів соціального забезпечення, особливості розвитку громадської взаємодопомоги інвалідів, матеріальне забезпечення червоноармійців та членів їх сімей. Автор зробив висновок, що ефективність функціонування соціального забезпечення напряму залежала від фінансової спроможності держави. ґрунтовне дослідження, що стосується діяльності органів соціального страхування в Україні протягом 1920–1930–х рр. здійснив О. Мельничук. Автор визначив особливості радянської системи соціального страхування, врахувавши організаційну структуру та правовий статус відповідних органів, їх фінансове забезпечення. Детально висвітлено порядок надання допомоги населенню. Автор доводить, що подібна політика розглядалася більшовиками як буржуазна форма соціального захисту населення [22].

Метою публікації є визначення головних закономірностей розвитку та функціонування системи державного пенсійного забезпечення впродовж 20–х рр. ХХ ст.

Система пенсійного страхування як форма соціального захисту населення загалом сформувалася в кінці ХІХ ст. у Західній Європі. Втрата працездатності слугувала підставою для отримання відповідної допомоги. Один із перших законів, що регулював пенсійні виплати у разі нещасного випадку, був прийнятий у Німеччині у 1884 р. [2, с. 192]. У Російській імперії відповідний закон був прийнятий лише у 1912 р. [4, с. 78].

Після встановлення більшовицької влади, яка, у свою чергу, наголошувала на здійсненні соціальних